

Аліна Відоменко,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 061 Журналістика,
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
Науковий керівник –
кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент кафедри журналістики
Державного університету «Київський авіаційний інститут»
Олена Мельникова-Курганова

КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ УКРАЇНИ ЧЕРЕЗ МИСТЕЦТВО: ПРОТИДІЯ ЗОВНІШНІМ ПРОПАГАНДИСТСЬКИМ НАРАТИВАМ

Культурна дипломатія України через мистецтво є потужним інструментом протидії зовнішнім пропагандистським наративам та невід'ємним елементом національної безпеки держави. В умовах російсько-української війни мистецтво стало не лише засобом самовираження, але й стратегічним ресурсом у боротьбі за міжнародну суб'єктність та формування правдивого образу України у світі.

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну кардинально змінило роль культурної дипломатії, перетворивши її з традиційного інструменту «м'якої сили» на стратегічний фактор національної безпеки. Російська агресія супроводжується масштабними пропагандистськими кампаніями, спрямованими на заперечення права українців на власну ідентичність, мову та культуру. В цих умовах мистецтво стає ефективним засобом протидії дезінформації та формування альтернативних наративів. Актуальність дослідження обумовлена необхідністю систематизації та аналізу нових підходів до культурної дипломатії України через призму мистецтва як інструменту протидії зовнішнім пропагандистським наративам. Особливої ваги набуває проблема інтеграції культурної дипломатії у загальну систему національної безпеки та стратегічних комунікацій держави.

Дослідження культурної дипломатії України в контексті національної безпеки привертає увагу багатьох науковців. С. Гололобов аналізує трансформацію ролі культурної дипломатії після 2022 року, зазначаючи, що «нині культурна дипломатія більш, ніж будь-коли, стає полем боротьби за позитивне відношення людей до України у всьому світі» [1, с. 1058]. М. Кушнарєва надає критичний аналіз розвитку української культурної дипломатії, вказуючи на недостатню ефективність державної політики у цій сфері до 2022 року та необхідність її кардинального переосмислення в

умовах війни [2]. Марія Шкурко досліджує еволюцію культурної дипломатії як інструменту протидії російській пропаганді, акцентуючи увагу на діяльності таких інституцій як Український інститут. Дослідниця стверджує, що «культурна зовнішньополітична діяльність під час воєнних дій – це дієва зброя в боротьбі з пропагандою, що є частиною гібридної війни» [8, с. 742].

Незважаючи на значний прогрес у розвитку культурної дипломатії України, вона стикається з низкою викликів, які обмежують її ефективність у міжнародному просторі. Суб'єкти культурної дипломатії України повинні враховувати специфіку культурного простору інших країн, особливо в контексті євроінтеграційних процесів. Це вимагає глибокого розуміння культурних особливостей європейських партнерів та їхньої політики щодо культурного співробітництва [1]. Культурний дипломатичний фронт залишається складним через розповсюджене на Заході уявлення про культуру як нейтральну, аполітичну сферу. Це призводить до того, що європейські культурні установи та фестивалі продовжують надавати платформу для російських митців, незважаючи на агресивну політику Росії. В Європі часто апелюють до ідеї, що культура повинна залишатися нейтральною та сприяти діалогу. Однак у випадку російсько-української війни така позиція фактично підтримує агресора, дозволяючи російській пропаганді залишатися впливовою в міжнародному культурному просторі.

Культурна дипломатія є напрямом публічної дипломатії, спрямованим на встановлення відносин між державою та іноземною аудиторією у сфері культури. Міжнародний дослідник М. Каммінгс визначає культурну дипломатію як «обмін ідеями, інформацією, мистецтвом та іншими аспектами культури між країнами та їхніми народами з метою сприяння взаєморозумінню» [9, с. 1]. В умовах російсько-української війни культурна дипломатія зазнала кардинальних змін. Якщо раніше вона розглядалася переважно як інструмент формування позитивного іміджу країни, то тепер вона виконує ряд стратегічних функцій: протидія російській дезінформації та пропаганді через мистецькі проєкти, виставки, фестивалі та медіаініціативи; мобілізація міжнародної солідарності та підтримки України; захист української культурної ідентичності від спроб її знищення або привласнення; інтеграція у систему національної безпеки як елемент інформаційного протистояння.

Мистецтво відіграє особливу роль у протидії зовнішнім пропагандистським наративам завдяки своїй здатності емоційно впливати на аудиторію та формувати альтернативні смисли. Українські митці створюють контент, який ефективно спростовує російські наративи про «братні

народи», «громадянську війну» та «нацизм в Україні». Як зазначила Вівіан Вокер, виконавча директорка Консультативної комісії США з питань публічної дипломатії: «Україна активно використовує культуру як засіб стримування, громадянської активності, протидії дезінформації та захисту політичного суверенітету» [5]. Серед успішних прикладів використання мистецтва для протидії пропагандистським наративам можна виділити: проєкт «Ніколи знову» (NEVERAGAIN.MEDIA), що порівнює події в Росії з ситуацією у фашистській Німеччині та дії Путіна з діями Гітлера [4]; антидезінформаційний проєкт «WAW: War against war», де українські креативники, журналісти та митці створюють контент для протидії російській пропаганді [3]; благодійний концерт *Contra spem spero* у Лодзі (Польща), що став символом культурної дипломатії та міжнародної підтримки України [6].

Ключову роль у розвитку культурної дипломатії України відіграють: Міністерство закордонних справ та дипломатичні представництва за кордоном; Міністерство культури та стратегічних комунікацій; Український інститут; Український інститут національної пам'яті; Український інститут книги; Український культурний фонд; громадські організації, митці, науковці та українська діаспора. Важливим досягненням стало приєднання Українського інституту до Мережі національних культурних інститутів ЄС (EUNIC), що відкрило нові можливості для міжнародної співпраці [7].

Цифровізація стала важливим трендом у розвитку культурної дипломатії України. Серед успішних ініціатив варто відзначити «Місяць культурної дипломатії України» у Вікіпедії, спрямований на створення і покращення статей про Україну та українську культуру різними мовами. За місяць проведення кампанії було створено 1401 нову статтю та покращено 85 наявних у 64 різних мовних розділах Вікіпедії [3].

Культурна дипломатія України через мистецтво стала ефективним інструментом протидії зовнішнім пропагандистським наративам та невід'ємним елементом національної безпеки держави. В умовах російсько-української війни вона трансформувалася з традиційного засобу «м'якої сили» на стратегічний ресурс інформаційного протистояння. Дослідження виявило низку проблем, які обмежують ефективність культурної дипломатії України: відсутність єдиної державної стратегії та слабка координація між державними та громадськими структурами; переважно реактивний режим діяльності замість формування власного порядку денного; недостатнє використання цифрових технологій; тимчасовий характер більшості культурних ініціатив.

Для подальшого розвитку культурної дипломатії України необхідно: розробити довготривалу стратегію культурної дипломатії, інтегровану в систему національної безпеки; перейти від реактивного до проактивного режиму діяльності; розширити використання цифрових технологій для просування української культури; встановити довготривалі партнерства з міжнародними культурними організаціями. Подальші дослідження мають зосередитися на розробці методології оцінки ефективності культурної дипломатії як інструменту протидії пропагандистським наративам та аналізі її впливу на формування міжнародної підтримки України.

Список використаної літератури

1. Гололобов С. Культурна дипломатія як складова державної політики у сфері культури на сучасному етапі українського державотворення. *Public Administration and Regional Development*. 2022 (18). С. 1057–1078.
2. Кушнарєва М. Українська культурна дипломатія під час війни: досвід, проблеми, перспективи. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2023. Вип. 67. С. 35-53. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0004706> (дата звернення 11.04.2025)
3. Міністерство закордонних справ України. Результати «Місяця культурної дипломатії України» у Вікіпедії. *Міністерство закордонних справ України. Всі новини*. 08.05.2023. URL: <https://mfa.gov.ua/news/rezultati-misyacya-kulturnoyi-diplomatiyi-ukrayini-u-vikipediyi> (дата звернення 11.04.2025)
4. Міністерство культури і стратегічних комунікацій. neveragain.media. URL: <https://neveragain.media/ua/> (дата звернення 11.04.2025)
5. Міністерство культури і стратегічних комунікацій. War Against War. URL: <https://war-info.mkjp.gov.ua/> (дата звернення 12.04.2025)
6. У Лодзі відбувся благодійний концерт «Contra spem spero» на підтримку України. МКСК. Міжнародна співпраця. 26.02.2025. URL: <https://mcsc.gov.ua/news/u-lodzi-vidbuvsya-blagodijnyj-konzert-contra-spem-spero-na-pidtrymku-ukrayiny/> (дата звернення 12.04.2025)
7. Український Інститут. Український інститут став асоційованим членом Мережі національних культурних інститутів ЄС. Ukrainian institute. 08.12.2022. URL: <https://ui.org.ua/news/news-cultural-diplomacy/ukrainian-institute-became-an-associate-member-of-the-european-union-national-institutes-for-culture/> (дата звернення 12.04.2025)

8. Шкурко М. Культурна дипломатія України під час війни. Україна дипломатична, 2023: 741-749. https://ud.gdip.com.ua/wp-content/uploads/2023/12/72_2023.pdf (дата звернення 13.04.2025)
9. Cummings Milton C. Cultural Diplomacy and the United States Government: A Survey. Washington, D. C. Centre for Arts and Culture, 2003. 15 p.
10. International Cultural Diplomacy Forum 2023, 2023. Ukrainian institute. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=-7Iqu2TDxoY> (дата звернення 13.04.2025).